

UNITÁRIUS KÖZLÖNY.

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE
KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

Szerkesztik: Nagy Lajos és Boros György.

Megjelenik havanként egyszer. Ára egy évre 1 frt 20 kr. Egyes szám ára 12 kr.

K r i z a.

Rég alszik immár hűvös hant alatt
Maga elment, de neve itt maradt;
Emlékét tiszta, szerető szivek
Híven borongó gyásza őrzi meg.

Nem volt ő soha zordon, viharos
Csaták iszonyát éneklő, dalos;
Lantja, ha pendült: egyszerű dala
Zengő mezők lágy visszhangja vala.

Ember volt, nem több, nem is kevesebb,
De annyi másnál buzgóbb, nemesebb!
Leleke szeplőtlen, szive tiszta, jó,
Szeretni sírig el nem lankadó.

Élete nem volt kalandos, merész,
De szép, hibátlan kerek egy egész,
Mint körvonal, mely bármi nagyra nyúl:
Kezdő pontjába visszakanyarúl.

Mint a Szaharán kelő napkorong,
Ő is a porból kelt ki egykoron;
S hogy megfutá a fényes pályatért:
A porba szépen ismét visszatért.*)

Jakab Ödön.

*) Most jelent meg Kovács János tanár szerkesztésében a „Kriza-Album“, mely a Kriza János költő-püspök szülőházának emléktáblával megjelölésekor 1882-ben Nagy-Altán tartott beszédeket, a hírlapok nyilatkozatait s Kriza tisztelői műveit és Kriza kitűnő arczképét közli. Az utolsó csoportból, mely több jeles közleményt tartalmaz, adjuk e szép költeményt. Szerk.

Csak egyszer.

Az unitárius egyház szervezete a képviseleti rendszerre van alapítva, s bár az szorosán nincsen is keresztülvive, az egyház tagjainak meg van adva az alkalom arra, hogy az egyház kormányzásában s illetőleg annak ellenőrizésében és törvényhozásában részt vegyenek. Ma az egyháztanácsosok vagyis a főtanács tagjai száma felül áll a 300-on s ezek közé éppen a múlt évi torozkói zsinaton jelentékeny számmal választottak be a tanítók közül, kik a rájuk eső számmal nem voltak megelégedve. Most már papok, tanítók, jogászok, tisztviselők, nagy és kisbirtokosok oly arányban vannak benne, hogy minden kérdéshez több szakember mondhat véleményt.

Egy ily tekintélyes számból álló testület, ha czéltudata világos, egyszerűtete erős, s kitartása lankadatlan, felette nagy eredményt biztosíthatna, még oly szerény eszközökkel is, a melynek az unitáriusok rendelkezése alatt állanak. A 300 egyh. tanácsos Magyarországon a szélrózsa minden irányában szét van oszolva. Ha mindenik megtenné azt, a mit bármely tagja az egyháznak meg kell hogy tegyen: a téves nézetek eloszlatását, a rokonszenv és keresztény felebaráti szeretett ébresztését, akkor még többen lemondanának arról a balhitről, a melyben velünk szemben még ma is sokan vannak.

Másfelől eltudjuk képzelni, mily rendkívül érdekessé és nagy jelentőségüvé válna a főtanács gyűlése, ha a 300 tagnak legalább $\frac{1}{3}$ -ad része megjelenne. Megvagyunk győződve, hogy a hatás nem maradna el, nemcsak kifelé, hanem befelé sem. Az egyház közügyei sokat nyernének egy ily mérvű érdeklődéssel, s az egyes tagok nyernének az ügyek megismerésével. A mily fontos az első olyan fontos az utolsó is.

Az egyház közügyei — hála az isteni gondviselésnek — most már rohamos léptekkel haladnak előre. Egy-két esztendő annyi változást hoz létre most, mint korábban tiz-husz.

Most már nem fordul elé egyetlen évi gyűlés sem, a melyken valamely nagyfontosságú ügyet ne kellene tárgyalni. A múlt esztendőben a kolozsvári főiskola kibővítésének és átalakításának egyetemes terve adott napokra szóló gondot, az idén az egyház-kormányzó testületében a Képviselő Tanácsban támadt hézagok

s ezek között a második főgondnoki állás betöltése veszik igénybe a körültekintő bölcseséget. A központban s a vidéken nyilvánuló hangulatból ítélve a papi fizetés, illetőleg a kepe-rendszer reformja, ha megoldásra nem is jut, de komoly megbeszélés tárgya valószínűleg leend.

Eltételezve attól, hogy a tárgysorozatba felvett 20—30 tárgy már magában elég ok arra, hogy az egyháztanácsosok megjelenjenek a gyűlésen, mi igen lényegesnek tartjuk a vidéki tanácsosok Kolozsvárra jövetelét azért is, mivel ez az egyetlen biztosítéka az egyház kormányzó testülete és vidéki tagok között az ö s s z h a n g megteremtésének.

A tárgyak s a dolgok helyes megítélése nagy mértékben függ attól, hogy azokat milyen távlatból nézzük. Az ember testi szeme úgy van szokva, hogy az egy néhány lépésen tuleső tárgyakat nehezen tudja megkülömböztetni, s ha azok a megszokott távolságon túl esnek, nemcsak hogy meg nem ismeri, de gyakran egészen félre ismeri. Hányszor megesik, hogy kivált a félénk ember egy fatuskót farkasnak s egy embert állatnak néz!

A lelki szem már másképpen van szoktatva, mint a testi. Minél távolabb vagyunk a dologtól, annál nagyobbban látjuk, azaz, helyesen szólva, képzeljük azt.

Nem állítjuk, hogy úgy lenne, de, mindnyájan emberek lévén velünk unitáriusokkal s éppen Tanácsunk tagjaival is megtörténhetik, hogy a dolgokat nem úgy s nem olyannak látjuk, mint a milyenek.

Az évben csupán egyszer előforduló alkalom, a főtanács ideje közeledik. Reméljük, hogy a mezei munka szüntével sokan fognak eljönni, még az olyan tagok is, a kik máskor nem jöhettek, hogy meggyőződést szerezzenek magoknak az egyház ügyei, mindnyájunk ügye folyásáról.

B.

Ierson Henrik.

Született 1819 decz. 1. Meghalt 1892 augusztus 27.

A Brit és Külföldi Unitárius Társulat titkára Ierson Henrik meghalt. Ez a szomorú való oly hirtelen következett be, hogy az angol unitáriusokat is csaknem váratlanul lepte meg. A derék férfi már akkor nem volt teljesen egészséges a mikor 1890-ben meglá-

togatta hazánkat és egyházunkat. A f. év elején szabadságoltatta magát titkári tisztjétől, de bár egészsége sokat javult, nem foglalta vissza többé. Juliusban teljesen vissza vonult s helyét Copeland Bowie ur foglalta el. Az E. K. Tanács e hir hallatára azonnal intézkedett, hogy unitárius egyházunk elismerése fejeztessék ki a derék férfi iránt.

Fájdalom, mielőtt az üdvözlet megérkezett volna, Ierson már nem élvezte többé a földi örömöket. Augusztus 27-én, családja körében, ahoz képest jó izüen költötte el vacsoráját. Karosszékében ülve olvasta az ujságot a családnak.

Egy váratlan pillanatban arcza elváltozott, egy mély sohaj szállt el ajakáról s azzal a nemes lélek elköltözött.

Alig lehet elképzelni milyen lesújtó volt ez a csapás az egész környezetre. Második neje és négy gyermek maradt gyászbán.

Életéből megismertetjük a főbb vonásokat.

1819-ben decz. 1-én született. Anyja egy ritka jellemü derék nő volt, kire ismerői most is mély tisztelettel emlékeznek vissza. Atyja egy erős akaratú és kötelességtudó férfi volt. A már néhai titkár nyolcz gyermek között a második volt. Tanulását korán megkezdette s már 13 éves korában oly jelesnek mutatkozott, hogy egy anglikán pap magára akarta vállalni teljes nevelését, ha majd aztán anglikán papságot vállal magára. Atyja a baptista egyházhoz tartozott s ezt az ajánlatot nem fogadta el, hanem tovább taníttatta fiát, ki már 1843-ban az edinburgi egyetemet is végezte. 25 éves korában már baptista pap volt s egyik volt tanuló társával sokat gondolkozott azok felett a tanok felett, a melyeket Calvin hagyott örökül az ő egyházának is. A magába szálló gondolkozás vége ugyanaz lett, a mi legtöbb embernél, a kit ifju korában az emészthetetlen orthodoxus tanokkal tömtek meg: lemondott róluk s kezdette tanítani a Jézus tiszta evangéliumát. 1851-ben Londonban lett segédpap egy jeles unitárius lelkész mellett, kinek rövid időn el is foglalta helyét. Ettől kezdve állandó hiva s később lelkes vezére volt az unitárius egyháznak. E közben tanítást is vállalt magára, a mit szintén nagy sikerrel végzett.

Ierson egy ritka jószívü ember volt, de annyira magába zárkozott természetü, hogy még övéi is csak érezték szive jóságát, de annak mélységére ritkán pillanthattak. A kikkel 1890-ben hazánkban jártakor találkozott, mindannyian leolvashatták arczáról, hogy ő keblében egy tiszta, jó szivet rejt. Mi, a kik otthonában s hivatalában gyakran érintkeztünk vele, szeretni és tisztelni tanultuk, mert láttuk, mily nagyon érdeklődik minden lépésünk iránt s mert tőle mindig a böles atya jó tanácsait halottuk.

Alapos készségű tudós férfi volt, a ki ifju korában az egyetemen fényes kitüntetésben részesült s férfikorában több jeles művet adott ki. Megemlítjük művei közül „A keresztény egyház három első száz esztendeje történelmét“, melyben az egyházi írók műveit becses megjegyzésekkel kíséri. Egy kis könyvben az angol biblia új fordítását ismerteti. Értékes tanulmányt írt az „Egyházzól.“

1875-ben megválasztották a Brit és külföldi unitárius társulat titkárává s ettől kezdődik az angol és a magyar unitáriusokra nézve egyaránt áldásos munkája. A két nemzet unitáriusai 1825 óta, tehát már éppen ötven éve voltak kisebb-nagyobb összeköttetésben. Ez a viszony főleg a Paget János és Fretwell János befolyása következtében s 1860 óta, a magyar tanulók útján mind bensőbbé kezdett lenni, de hogy meleg barátsággá s igazi testvéri szeretetté nőtte ki magát, azt Iersonnak lehet köszönni. Ennek az „Inquirer“ is kifejezést adott halála alkalmával. Közös barátságunkat betetőzte, munkáját megkoronázta 1890-ben Budapesten s ugyanakkor Kolozsvárt tett látogatása. Ezt a látogatást ő kedves emlékei közé sorozta, előttünk feledhetlen.

Az Egyházi Képviselő Tanácsot váratlanul lepte meg lemondása s ebből az alkalomból egy levelet intézett hozzá, a mely, fájdalom, csak halála után érkezett rendeltetési helyére. A levelet, mint a derék férfi érdemeinek őszinte méltatását közölte az „Inquirer“ s mi e rövid megemlékezést azzal zárjuk be:

Az unitáriusok E. K. Tanácsától Tisztelendő Ierson Henrik urnak.

Az Inquirer egyik tudósításából sajnálattal értesültünk, hogy a helyett hogy magas hivatalát a Britt és Külföldi Unitárius Társulatban újra elfoglalta volna, végleg lemondott arról.

Az alatt a hosszú idő alatt, a mely alatt Ön Angliában az Unitarismus őrszeme volt, mi magyar unitáriusok az ön személyével azonosítottuk az Angol unitárius egyházat. Levelei, melyeket évről-évre hol a püspökünkhez, hol egyik-másik barátunkhoz küldött, annyira ismertté tették Önt előttünk, szavait annyira becsesekké tették nekünk, hogy mi ezek útján a legszorosabb viszonyban éreztük önnel magunkat. Ezen viszony élvezése annál kellemesebb volt, mivel egyszersmind azt is tapasztaltuk, hogy egyházaink mindkét részen gyorsan haladnak előre és azok tagjai között a személyes barátság mind álandóbbá és bensőbbé válik.

A nélkül, hogy hizelegni akarnánk, az igazság érdekében ki kell nyilatnunk, hogy a mi ítéletünk szerint, az angol és magyar unitáriusok között létrejött barátság az Ön böles és jótékony befolyása következtében szilárdan állandósított. Megvagyunk győződve, hogy az angol és magyar unitáriusok most jobban értik egymást mint ezelőtt bármikor is.

Az Ön jótékony befolyása legbiztosabb eredményének tekintjük a budapesti egyház segítőzését. Ez volt az a szikla, a melyen felépítettett ott az egyetlen egy Isten háza.

Feltele nagy a mi örömrünk a felett, hogy Isten megengedte Önnek, hogy meglássa az új templomot és Kolozsvárt, s egyszersmind alkalmat nyújtson nekünk arra, hogy tiszteletünket és hálánkat személyesen kifejezhessük.

Biztosíthatjuk, hogy a mi tiszteletünk nem fog megszűnni a miatt, hogy Ön megszűnt a Társulat titkára lenni. Mi Önt Angliában mindig egyik legjobb barátunknak fogjuk tekinteni. Kérjük Istent, tartsa meg Önt jó egészségben, hogy élvezhesse élete és munkássága érett gyümölcseit. Kérjük tartson meg minket szíves emlékezetében.

Boros György,
közig. h. jegyző.

Ferencz József,
unitárius püspök.

A tisztelet ezen nyilatkozatát nem várhatta be az élő, de szeretetünk koszoruját kedves emléke körül fogja tartani a hálás emlékezet.

Abrudbányáról.

Gyakran olvasom az unitárius vallás hívőinek áldozatra buzdító példáit mindkét egyházi lapunkban, s talán vallásunknak a jelenkor fejlődésével legjobban összeegyeztethető és a krisztusi evangéliumban a legvilágosabban foglalt s általunk hitt eszmék igazságán kívül, melyekben van az erő és hatalom — ezek a példák azok, a melyek tetterre buzdítva állandó erősséget adnak végtelen sokat szenvedett anyaszentegyházainknak. A tovább s még inkább lelkesítő, buzdító, áldozatra készítő erőnek egy magasztos példáját több jó, igaz és magasztos cselekedetekben kell bemutatnom azoknak, kikre egyházunk létjoga biztosítása jelenben és jövőben bizva van és lesz. Azt hiszem benső örömmel s lelki gyönyörűséggel ad ennek helyet a tisztelendő szerkesztőség is.

Ma már minden magyar honpolgár elfelejtette a szabadságharcz veszteségét, hiszen a nyereség azon eszmék diadalában, melyeknek birtoklásával újra erős lett nemzetünk s törvényesen elismert vallásunk, ma nagyobb, mint volt valaha. Szent vallásunk egyházai körül nem szenvedett oly nagy veszteséget egy sem, mint épen az abrudbányai. Egyházunk erős támaszai mint védtelemek lettek a durva erőszak s kegyetlen állati düh áldozatai. Vére hullott a roskadozó agg s még gyámoltalan ifjunak. S harc nélkül gyilkoltatott kiméletlenül az erős.

Templomunk s más egyházi épületeink 1849. május 10-én romokká égettettek. Nem félt Istent s szentséget a vak szenvedély. Erdők belsejéből, ha életét megmentve a vész után visszatért a hívő keresztény, csak romot s vértől áztatott pusztaságot látott. Nem volt az ember fiának fejét hová lehajtsa. Kétségbeesetten állott az isteni és emberi hajlék romjai felett a vérző szív. De most hite sugta, hogy az Ur próbára teszi a kiket szeret, eme hitéből reményt merített s alig hogy Isten segedelmével a természeti idő változásai ellen hajlékot emelt önmagának: ember feletti erővel

hozta meg áldozatát szent vallásunk minden itt lakó hívője s emelte fel ismét az erős Istennek hajlékát.

Minő volt az öröm, minő volt a lelkesedés, midőn 1864-ben itt hallhatta az Ur felkent, akkori és jelenlegi főpásztoraink felszentelő, minden magyar lelket felemelő magasztos beszédeit!! Kész örömmel adott hajlékában hitünk kicsiny serege helyet a még hajléktalan ref. gyülekezetnek is.

De a kicsiny gyülekezet itt még nem végzett mindent — mintha hallotta volna „a kevesen hű voltak, többre bizlak ezután“. Újabb áldozatot kezdett összehordani, ez áldozat eredménye újra nőtt s már 1882-ben az eklézsia megterhelhetése nélkül akkori lelkész Mózes András lánglelkesedése s a hiveknek példányszerű ügybuzgósága, két hatalmas harangot emelt a magas toronyba.

És ez a lelkesedés még ekkor sem szünt meg! Újra és ismét fáradt egymagára az igaz hívők kicsiny serege. A templom korussát nem volt mi ékesítse. Megzendült a lelkekben a költő biztató szava „fölebb, fölebb!“ A hit égi szárnyain vitte a szenvedőket. A törhetlen lelkesedés az igaz és önzetlen isten-szeretet kísérte e népet munkájában s nem sokkal ezelőtt 1890 nyarán már ott ékeskedett szent hajlékunk disze, párját e vidéken nem lelő orgonánk. Nem lehet leírni azt az örömet, melyet az örömkönnök záporában látott a figyelmes szemlélő! — Melléképületeink időközökben fel-emeltettek, fedél alá helyeztetek. A sok kiadás és költség azonban a legnagyobb megtakarítások mellett is a jelen évig annyira igénybe vették az eklézsia tagjainak áldozatkészségét, hogy a templom belső és külső falairól a pusztító tűz füstjének szomorú emléke külső és belső kidiszítéssel csak ez évben lett talán örökre eltakarva. Ennyi munka, ennyi áldozat! és minő csekély szám! 180—200 lélek! Mit vihetne véghez ily lelkesedéssel sok eklézsia!

Az óriási erőt megfeszítő munka ma már be van végezve — nincs már nyoma a vésznek. Folyó év július hó 24-én tartatott az az istentisztelet, melyen a vallás felekezeti különbség nélkül összegyűlt keresztények együttesen, mint a nagy viharban együtt szenvedők, adtak hálát annak az Istennek, a ki a benne bizókat soha el nem hagyja.

Hosszu lenne leírni azok neveit, kik sokszor hozták áldozatul filléreiket. A legnagyobb érdem, eltekintve attól, hogy egyházunk főhatósága buzdított és bátorított: a Mózes Andrásé, kinek ügybuzgó vezetése alatt a melléképületek nagyrésze és a harangok szereztettek és építettettek és a Dr. Nagy Károly gondnoké, kinek igaz keresztényi buzgósága által az orgona és templom kijavitása eszközöltetett. Meg kell jegyeznem azonban, hogy egyházunk oltárára

kicsiny városunkban meghozta áldozatát vallásfelekezeti különbség nélkül mindenki s főkép hiveink mellett első helyen a róm. kath. vallás hívői.

Alig hiszem, hogy bárhol az összetartozandóság elve annyira átvitetnék az életbe, mint itt — alig hiszem — hogy valahol a vallás, az egyház iránti lelkesedés és szeretet annyira uralkodnék minden más felett, mint itt. Alig hiszem, hogy a különböző vallásfelekezet tagjai között oly nagy volna a vallásos türelem, mint itt. Vajha ezek lelkesítenék mindenütt a kereszténységet! Vajha a mi példánk követésre találna más helyeken is!

És még említsem-é azt, hogy városunk lakói, nemcsak unitáriusok, két év óta, hogy ekklesiánk tulmegterhelhetés nélkül s tisztességesen tarthassa a tanítót, teljes ellátással látja el.

És most a fentiek után, mint az ekklesia jelenlegi szerény lelkészének, a kicsiny gyülekezet lelki pásztorának legyen szabad kifejezést adnom azon hálás köszönetnek, mely eltölti keblemet. Az az egyetlen egy Isten, a kit mi szeretettel és igazsággal imádunk, áldja meg városunk kicsinyjeit és nagyjait, áldja meg lelki és testi erővel, áldja meg azokkal a javakkal, melyekkel felemelhető a szegény, a nyomorult, az éhező és csapásokat szenvedő! Ne düljön többé mi közöttünk vész! Hazánk egén ragyogjon a hitszabadság napja! Népünket lelkesítse az Isten és emberszeretet nagy eszméje!

Mózes Mihály, unitárius lelkész.

A kányamadár.

— Monda. —

Kányamadár, kányamadár,
Mért vagy olyan furcsa madár?
Folyó vizét hogyha látod,
Égessen bár szomjuságod,
Gyorsan repülsz messze tájra,
Kopár szikla oldalára,
Hol nincs forrás, nincsen harmat,
Enyhületet mi sem adhat.
Kányamadár, kányamadár,
Mért vagy olyan furcsa madár..!

Meg volt már a világ,
Meg volt völgye, halma,
Büszkén ragyogott rá
Az Isten szép napja.

Erdőnek, mezőnek
Sürgő, forgó vészre
Még csak egyet kívánt,
Még csak egyet kére :

Legyen a föld felett
Nehéz felleg tábor,
Melyből hulljon néha
Sűrű eső, zápor ;
Csörgedezzen csermely,
Kigyózzék a patak,
Gyüljenek mederbe
Tengerek és tavak.

Megadta az Isten,
A mit kért az ember,
Bőven adott vizet,
Annyit, hogy több nem kell.
Madarakra bizta,
Csinálják a medret :
Csőrükkel, karmukkal
Ássák, a mint lehet.
Mind mind összegyültek
A parancsolatra,
Csak az éhes kánya
Nem hallgatott arra.
Kopár szikla ormán
Zsákmány után látott,
Mig alatt a többi
Csinálta az árkot.

De egyszer csak . . . hajna,
Szomjúhozik szörnyen,
Szikláról lerepül,
Hogy majd felüdüljen.
Édes vizü forrás
Csillogott mellette,
Lehajol, hogy igyék,
Jaj, de mi lehet :
Nem hajlik a nyaka,
Szegény nem tud inni.
Tovább megy : a csermely
Majd fog könyörölni.
Csermelytől patakhoz,
Pataktól folyóra . . .
Szürnyü dolog : nem tud
Lelni itatóra.
De hirtelen zápor
Zuhog le az égből,
Feltartja a nyakát
S úgy iszik cseppjéből.
Ugy iszik az óta
Szegény kányamadár.
Istennek parancsát
Bizony megszegni kár.

Végh Mátvás

Régi dolgok.

Régen a Dávid Ferencz püspök idejében azt vették volt gyakorlatba az unitáriusok, hogy a kis gyermekeket csak akkor keresztelték meg, a mikor vallást tudtak tenni hitökről. Erre a czélra püspök Várfalvi Kósa János (püspök volt 1597–1601-ig) irt egy „Katechesist az idvességnek fundamentumáról“, mely rövid kérdésekre szent irás szerint való feleleteket ad. Összesen 21 kérdés ugyanannyi felelet van a kis könyvben. A feleletek között van az apostoli hitvallás (Hiszek egy Istenben stb.), a tizparancsolat és az Uriima (Miatyánk). Ezt a kis gyermekek felmondották. A könyv már régóta nincs használatban.

A mult száz elejéről vagy talán még korábról maradt fenn egy egyszerű kis vers a melyet a gyermekek szintén a keresztelekor szoktak volt elmondani s a melyet ezennel közlünk :

Krisztus hadnagyomnak vagyok már egy hive,
Melyet jelent e szent mosodásnak vize,

Melyet tiszteletes uram rám hinteze,
Jelent: kereszt atyák rám tétetett keze.

Azért az Atyának én is tudományát
Mig élek megtartom Krisztus hagyományát,
Követvén szentlélek belső sugaltját.

B. Gy.

Bucsuztató.

A „Magyar Kurir“-ban a következő érdekes tudósítást találtam.

„Néhai megholt Zsuki László ur, a kolozsvári unitárium Collégyomnak 70 ezer, ugyanott az ekklesiának 25 ezer, Senátor Barta Moses urnak 5000, forintot testált. Az Unitárius püspök számára pedig egy bizonyos jószágát testálta.“

Még csak annyit jegyzek meg, hogy a fennebbi tudósítás, feltűnő betűkkel van szedve a „Magyar Kurir“ cz. lapban.

Ürmössy Lajos.

Unitárius Congressus.

A jövő 1893-ik évben Észak-Ámerikában a világkiállitással egyidejűleg a Vallásoknak is lesz egy világcongressusok. Erre az óriási congressusra már készülödni kezdettek az ámerikai unitáriusok s megalakitottak egy szervező bizottságot s a következő felhívást bocsátották ki:

Az unitárius hitvallás tagjaihoz és barátaihoz minden országban!

A Columbiái világkiállítás alkalmára 1893 őszére, Chicagóban a vallások első parlamentjének megtartása tervezetik, melynek zélja az, hogy a különböző hitvallások képviselőit hozza össze, nem azért, hogy felmutassa miben térnek el egymástól, hanem azért, hogy miben egyeznek meg s miben hangzanak össze. Miután ezzel egyidejűleg tervezetik a különböző felekezetek congressusa és a mellett megfelelő felekezetközi gyűlések tartása is, a Világ-Congressus előkészítő bizottságának az unitárius egyházak képviselőjéül kijelölt elnöke felhívja Önt, hogy felekezetünk bizottsága szervezésére nyújtson segédkezet.

A világtörténelemben soha ilyen jó alkalom nem kínálkozott a mi hivatásunk nyilvánosságra hozására. Ennek a nemzedéknek ez az alkalom kínálkozni többé nem fog.

Ezzel az alkalommal szeretnők összehozni a liberalis vallás

főképviseelőit az egész világról, s így megtartani nemcsak nationalis, hanem internationalis összejövetelét a világ liberalis gondolkozóinak. A liberalis vallás a hitnek az egész világon legelterjedtebb formája. Ez minden mivelte légkörben otthonos, a világ nagy hitvallásainak ez a végeredménye. Tüntessük fel az emberi szív és lélek nagy találkozó pontjait s mutassuk meg, hogy az emberiség nem csak egy vérből való, hanem szellemileg is egyaránt érez, egyet szomjuhozik, ugyan az a reménye. Gyűljünk össze, ne azért, hogy tagadjuk, hanem azért, hogy bizonyosságot tegyünk az élet azon valódiságai felől, a melyek mellett az emberiség legnagyobb gondolatai s legnemesebb életei szolgáltatnak igazságot.

Hadd nyilatkozzék meg itt az a szellem, a mely Magyarországon kiállotta a sok szenvedést, a mely erőt kölcsönzött a kivándorlóknak (Pilgrime) és a Puritánoknak s a mely most tépi szét azokat a lánczokat Európában, Ázsiában és Amerikában, a melyek kötve tartják a lelket, s hadd adjanak kifejezést a szabad elvű hit gazdag, világkiterjedésű összhangjának, hadd lássák meg, hogy a Channing, Parker és Emerson vallásában van az égi manna, a mely után lelkök áhitozik.

A tervbe vett nagy képviseleti gyűlés előnyeit és örömét nagyban fokozná, hogy ha mind az ó, mind az új világ képviselő férfiai nagy számban jelennének meg, a mi kétségenkívül meg is történhetik. A lélek pünkösti nyelve mindenikkel egy érthető és egyetemlegesen megértett üzenetet mondatna el.

Ugy hisszük, ezek a tekintetek minden loyális unitáriusnak komoly kötelességévé teszik, hogy igyekezzék ezt a congressust ezen kor emlékezetre méltó gyűlésévé tenni. Mi tehát őszintén kérjük az előkészítő bizottság tagjait, hogy tegyenek javaslatot a megvitatás tárgyára, s az azt eléterjesztő szónokokra nézve s általában mind az iránt, a mi a gyűlések sikerét előmozdithatja.

Minden levél az Unitárius Egyházi Congressus elnökéhez Tiszt. Jones Lyoyd Jenkin urhoz címzendő. Az intéző bizottságon kívül egy javaslat tevő bizottság alakították amerikai és külföldi unitáriusokból. Ezek közül megemlítjük a következőket: Allen József barátunkon s az unitárius egyház titkárán Reynolds Grindallon kívül Amerikából számosan; Angliából: Dr. Martineau, Armstrong, Ward Humphray asszony, Carpenter J. tanár, Crosky dr. Paner kisasszony; Norvégiából: Björnson Bjornstjerne; Genuából: Brandes Gy.; Franciaországból: Rivelle Albert, Bonet Maurey, Renan Ernő; Hollandiából: Hugenholtz, Oort és Tiele tanárok; Németországból: Pflaiderer Ottó tanár; Magyarországból: Ferencz József püspök, Boros György tanár; Belgiumból: D'Alvilla gróf; Indiából Mozoomdar, stb.

Lesz-e gyümölcs a fán?

Ezt a kérdést egyik koszorús költőnk intézte volt hazánk ifjúságához akkor, amikor a hazának nem volt virága. Ma más világot élünk. Ma nem a haza, hanem annak földje igazi gyümölcséről van szó. Most hazánk vezetői előtt az a kérdés áll, hogyan lehessen vagyonossá tenni népünket, hogy gazdaggá legyen a haza is. Mi földmivelő ország vagyunk, tehát főképpen ettől függ jövőnk. A mi földünk megtermi az aranykalászt és aranyalmát. A gyümölcstenyésztés egyik legjövődolgozóbb foglalkozása a földmivelőnek. Szentgyörgyi Lajos ur, Erdély gyümölcstenyésztésének lelkes apostola alábbi felhívását olvasóink, fogadják az ügyszó méltó lelkesedéssel.

Az erdélyi kertészeti egyletről szölok.

Kedves székely kollégáim, szeretett ügyszársak! Tudom ugyan, hogy e derék kis Közlönyt nemcsak székely s illetve unitárius testvéreink olvassák s élvezik annak sok irányu drága tartalmát; de azért én - ez ügyben - legelső sorban mégis egyenesen hozzátok intézem öszinte kéréssem, esdő szavaim; mert hisz székely és unitárius annyira azonos jelzők, hogy azokról csakis együtt lehet istenigazában szölni. Szölok tehát hozzátok kertészettel, gyümölcészettel, szóval: az áldott természettel foglalkozó szeretett társaimhoz, hozva szives tudomásotokra, hogy néhány kiprobált vezér égise alatt, Erdélyrészi Kertészeti Egyesület czimen, teljesen külön álló Egyletet alakítottunk. Volt-e, van-e szükség rá, - világosan és igen hangosan beszél erről az a részvétel, tömeges társulás, a mely oly kézzelfoghatóan bizonyítja, hogy jó munkát kezdeményeztünk.

Szabadkömvesek társulata ez. Szabad kömvesek?! Nem éppen. Czimük más: Szabad földmivesek. Szabad kertészek. Igen, az áldott anyatermészet drága földjének, a mi édes anyánknak igazában széppé tételére s ez által testünket-lelkünket jóllétben, áldásban ringató állapotba helyezésére vállalkozó nemes társulat alapkövét vetök meg.

Már a legelső mozzanatnál, t. i. a társulásra történt „felhívás” szétbocsátásánál tisztában lehettünk ügyünk teljes diadala felöl; igen, mert az azon álló névsor teljes garanciát nyújtott arra, hogy legelső sorban tisztelt papjaink, tanítóink, tanáraink

szorgalmas föld- és kertmivelő romlatlan népünk látva azt, megérti a hivatató szót s ellenállhatlanul szolgálatába szegődik e nek az áldásos mozgalomnak.

Őszinte bizalommal jövünk hát e becses lap útján hozzátok szeretett pomologus s illetve kertészeti ügytársak s kérünk ez esdő szavainkban a társulásra! Szíves jelentkezéseiteket őszinte örömmel vesszük, de el is várjuk, mert hisz rólatok mondá ama válságos időszakban, halhatatlan Petőfink:

Csak nem fajult el még a székely vér
Minden kis cseppje drága gyöngyöt ér!

Napi lapjaink és kivált az „Erdélyi hiradó“ és „Kolozsvár“ méltó elismeréssel viselkedtek mozgalmaink iránt, mely úton sok mindenről tájékoztatás nyújtott. S így arról is, hogy több előny mellett Egyesületünkre kiválóan biztat az, hogy annak praktikus terére Veress Ferencz veterán nagy pomologusunk (erdélyrészi Bereczkink) igazi szeretetre méltó személyében oly vezérigazgató-elnököt nyert, a ki egyedül képes volt a 60-os és 70-es években bámulatot kelteni pomologikus s illetve kertészeti ténykedésével. Az egylet más élein (igen, mert a haszon- és diszkertészet, gyümölcsészet, szőlőszet minden ágaboga) szintén elismert tekintélyek vezérkednek: Dr. Haller Károly elnök, Dr. Kánitz Ágoston alelnök — egyetemi tanárok, Dr. Nagy Mór és szerény személyem titkárok, Bodor Antal jogtanácsos és Biró János gyógyszerész tisztviselők és 36 helybeli és vidéki — jól megválasztott — igazg. választmányi tag képében. A tagok száma már is pár százra emelkedett s megvagyunk győződve, hogy ha a személyem csekélységéből folyó kicsinylés nem befolyásolja igen tisztelt azon ügyfeleinket, a kikhez éppen e soraimat szerencsés valék intézni, pár hét alatt meg fog kétszereződni egyesületünk tagjainak száma. S hogy ez minél alaposabban történhessen, szíves jelentkezéseiket kérjük azon társainknak, kik ebbeli bővebb tájékozást óhajtanak.

Kolozsvárt, 1892. szept. 17.

Szentgyörgyi Lajos, népisk. igazgató,
mint az Egyesület I-ső titkára.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

— **Id. Daniel Gábor** egyházunk érdemes és buzgó főgondnoka szeptember 10-ik s következő napjain Kolozsvárt időzött. A főt. püspök úr vendége volt. Látogatásának főcélja — úgy látszik — az volt, hogy a jövő hónapban tartandó főtanácsi ülés tárgyai felől tájékozást szerezzen. Vasárnap részt vett az E. K. Tanács tanácskozásában, hol a többek között igen fontos tárgy volt a székelykereszturi és tordai tanárok fizetése emelésének és illetőleg a tanári és püspöki fizetés pótlásának javaslatba hozása. Ha az unitárius egyház ezt a lépést is megfogja tenni életerejének olyan jelét adja, a mely szép jövőről biztosít. A főgondnok ur meglátogatta az iskolát s a bennlakási rendszert tüzetes vizsgálat alá vette s több nevezetes megjegyzést tett. A főiskolai könyvtárban újabban is meggyőződött arról, hogy a helyiség nem alkalmas, mivel sötét és szűk. A főgondnok ur látogatása kellemes és jóhatású volt s reméljük máskor is tisztelhetjük körünkben.

— **A tordai polgári iskolát** egy esztendő óta a nyilvánosság előtt sokan és sokat szellőztették. Az „Aranyos-Vidék“, az „Ellenzék“, a „Kolozsvár“ s még egy pár budapesti lap is foglalkozott véle. Ha jól tudjuk, először az „Aranyos vidék“ szerkesztője szökött az iskoláról s az után az igazgató, mindkettő teljes jó szándékkal; de azután több olyan szó hangzott el, a mely még a jót is rosznak igyekezett feltüntetni. Ilyennek tekinthető legközelebről a megyei tanfelügyelőnek egy jelentése, a mely az iskolát alaposan lerántja; azt állítván, hogy „ezen intézet nem felel meg a várakozásnak“, „az iskolai helyiség czélszerűtlen és az egészségügyi követelmények egyáltalán, még alig sem kielégítő, különösen az unitárius egyház fennhatósága alatt álló bennlakási intézmény miatt“ „a tanítási eredmény is általában véve sok kívánni valót hagy fenn“. „A szülők még ma sem ismerik czélját, rendeltetését: idegenkednek tőle s egyáltalán véve, népszerűtlen az intézet; csak az küldi ide gyermekeit, a ki anyagi körülményei folytán erre rá van kényszerítve.“ Egy lélegzet vételre ennyi kicsinyítő szó is bőven elég volna még a legalvalóbb zsidó zugiskolára is, de ez csak a bevezetés a „Jelentésben“... Többet nem idézünk, csak azt kérdezzük, nem csodálkozók-e mindenki, hogy egy ilyen silánynak tartott állami intézet 14 esztendeig fennállhatott, hogy a magyar kormány ezt a sok hibát ne lássa meg, vagy ha látja eltűrje; vagy hogy ha sem a minister sem biztosai, a tanfelügyelő, főispán, alispán stb. ezt mostanig nem vették észre, miért nem jöttek rá a szülők s miért vitték gyermekeiket oly nagy igyekezettel oda, hogy ma háromszor annyi legyen benne a tanuló, mint most 10 éve volt? Mi ezt lehetetlenségnek tartjuk s kinyilvánítjuk, hogy a szülőknek valamint eddig nem volt, úgy ezután sincsen miért tartózkodniok ettől az iskolától. Az unitárius vallásközönség pedig, a mely az iskolában négy szobát fenntart s abban mintegy 40 tanulónak helyet ad; évenkiut 20—25 tanuló ösztöndíjjal ellát s ráadásul a latinnyelvet taníttatja, csak nem mondatik mindazon szörnyű hibák szerzőjének? Nagy baj, hogy az igazgató csak unitárius lehet, mert így sok érdemes ember nem juthat fel erre a dicsőségre, de hát ha református vagy katolikus jutna hozzá, akkor a többinek éppen oly érzékenyen esnék, mivelhogy egy iskolában egyszerre egy igazgató is bőven elég. Tudomásunk szerint az igazgató megfelelt feladatának kifogástalanul.

— **Tisza Kálmán** ev. ref. egyh. főgondnokot az unitárius vall. közönség E. K. Tanácsa is üdvözölte 25 éves gondnoki jubileuma alkalmából.

— **Kovácsi Antal Pályadíj-alap** Lapunk megelőző számában az alaphoz befolyt szives adományokat nyugtáztuk 475 forintban. Újabban hozzájárultak: Mikó Imre törvényszéki bíró ur Kolozsvár 10 frt, Pálfi János igazgató-tanító ur Toroczkó 2 frt. Simó János ur Toroczkó 1 frt. Derzsi Károly lelkész ur Budapest 5 frt.

— **Kolozsvári főiskolánkban.** Az új tanév három új tanerővel nyitott meg sept. 6-án. Székely-Keresztúrról hozzánk jött P é t e r f i Lajos tanár a latin és magyar nyelvi tanszékre; a németnyelv eddigi óraadó tanára G á l Kelemen

helyettes tanárrá lett, mindkettőt a vall. és közokt. miniszter úr nevezte ki az E. K. Tanács ajánlatára. Az oxfordi akadémiából hazaérkezett Gálffi Lőrinczet, ki az oxfordi egyetemen is három évig volt hallgató, az E. K. Tanács a gymnasiumban a latin és görög nyelv a theológián a nevelés tan és symbolika theologia tanítására igeiglenesen alkalmazta. Melegen üdvözlőjük tanintézetünk új tagjait. A megnyitó ünnepély reggeli 8 órakor volt a gondnokok és tanári kar jelenlétében. Isk. főfelügyelőgondnok főt. Ferencz József püspök úr szép megnyitó beszédében atyai jó tanácsokkal látta el az ifjúságot. Vajha egy perczre se feledkeznének meg az erkölcsi jó magaviseletről s a szorgalomról.

— **Védelmizzük templomainkat!** Legtöbb templomunk fala meg van repedezve, némelyik már életveszélyes állapotba jutott, pedig nem mindenik régi, sőt némelyik csak időnk belüli. Mi ennek az oka? A víz és pedig első helyen az a víz a mely a fedélről le hull s az épület alá beszívárog a földbe, azt megáztatja. minék következtében a föld ingoványos lesz s az épület nagy nyomása alatt elmozdul s így természetesen maga az alap is hol itt, hol ott megereszkedik, a mi a falak utána ereszkedését s megrepedését vonja maga után. Ezen a bajon olcsón és könnyen lehet segíteni. A templom oldala mellett a csepegés helyére egy olyan árkot kell készíteni, a melyeknek jó feneké legyen, azt jól ki kell kövezní, s a mikor a fű benövi, attól gondosan meg kell tisztítani. Az árkot az alkalmasabb helyeken, ha lehet 3—4 helyen is messze el kell vezetni a templomtól, mert különben újabb bajt okoz. Igen természetes, hogy ha az eklklésia módja engedi, legjobb ha csatornával látja el épületét. Most ennyit óhajtunk elmondani erről a tárgyról s reméljük meg lesz a maga hatása. Szükség esetében tuzet számra megnevezhetjük azokat az eklklésiákat, a melyeknek temploma csupán a gondozás hiánya miatt romlott össze.

— **Őszi ének,** A napokban kellemes meglepés érte összes eklklésiainkat. Szentkirályi Árpád ur a kereszturi kör gondnoka könyomatta az Iszlai Márton kolozsvári énekevezér 10 aranyos pályadíjat nyert dallamával együtt az őszi éneket, s megfelelő példányban megküldötte mindenik eklklésiának. Így tehát Szent-Mihály vasárnapján mindenik templomunkban ugyanazt az éneket énekelik. Kár hogy az utolsó sor nem változtatott meg ilyen formán: **Aldott jó Atyánk!** Érdekes e dologban még az is, hogy a szép szöveg szerzője Szentkirályi Árpád gondnok. Gratulálunk s kitejezzük azt a reményünket, hogy hasonló szépekkel fogja még gazdagítani irodalmunkat.

— **A főiskola ifjúsága** szép ünnepet rendezett Kossuth Lajos, hazánk nagyfia 90 éves jubileuma alkalmából. Simonfi Márton papn. egy ódáját szavalta el, Kozma Endre VIII. oszt. szónokolt, Desbordes Ernő szavalt s az ifjúság énekelte. Mi mindnyájan forró imával háláljuk meg a mindenhatónak, hogy ilyen kegyelmes volt a nagy férfilhoz és a nagy ar nenzethez!

— **Józan Miklós** polgárdi volt segédlelkész ifju barátunk a napokban fog elindulni Oxfordba (Anglia) vezető hosszú útjára. Mindnyájunk szives jó kívánatai mellett. Józan az angol és a classicus nyelvekből igen jó sikerrel állotta ki a vizsgálatot. Az E. K. Tanács szép reményekkel van jövője iránt.

— **Az egyetemi tanulók** közül a főiskolában bennlakást nyertek: Kálmán Dénes, Kisgyörgy Lajos, Vas Miklós, Bedő Ferencz, Sükös Zsigmond, Kelemen Kálmán.

— **Az ámérikai Egyesült Államokban** vasúti társaság van 600 s ebből 375 megtiltotta tisztviselőinek a részegítő italok használatát. — Angliában 1890-ben 250.000 embert büntettek meg részegség miatt, s ezek közül 76.000 nő volt. Ebből a nagy számból Angliában 190, Skociában 80, Irlandban 100 emberre esik egy részeg — Morlaix város a legegésztelenebb város Európában, 1890-ben tizenegy hónap alatt 396 születési s 616 halálozási eset fordult elé.

EGYLETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

Itt az ideje, hogy mindenki adja meg a Dávid Ferencz Egyletnek, a mi a Dávid Ferencz Egyleté.

A Dávid Ferencz Egylet közgyűlésén felolvasó lesz Kisgyörgy Sándor vargyasi lelkész, az udvarhelyi egyházkör jegyzője. Felolvasása tárgya: „A lelkész, mint a szellemi élet vezére“ a lelkészeket közelről fogja érdekelni, de reméljük, hogy mindazok érdeklődni fognak iránta, a kik a lelkészi állást értéke szerint tudják méltányolni.

A Dávid Ferencz Egylet közgyűlésére október 29-re újból is meghívjuk a t. egyleti tagokat s az egylet barátait. A közgyűlés az unitárius főiskola dísztermében fog tartatni.

A D. F. Egylet pénztárába 1892. szeptember havában a következő befizetések történtek.

1 frt rendes tagsági díjat fizettek:

1892-re: Gyulai Ferencz, Pipe. Gintner István, Orosháza. Orbók Mór Pozsony. Fodor András, Bágyon (1891-re is).

1 frt 20 kr. előfizetési díjat fizettek 1892-re:

1892-re: Gruz István, Maros-Vásárhely, (a megelőző négy évre is). Székely János, N.-Ecsed. Springman Ferencz, Budapest. József Dénes, Dombó. Ürmösi Kálmán, Körmöczbánya. Drotlef János, Szász-Régen. Szabó Sándor, Dicső-Szent-Márton.

A restantia nem hogy apadna, sőt sajnálatos módon növekedik, tisztelettel kérem azért a hátralékosokat kötelezettségeiknek eleget tenni.

Kolozsvárt, 1892. szeptember 20.

Iszlai Márton,
pénztárnok.

Szerkesztői izenetek. Cs. L. urnak B. Köszönjük az érdekes historiákat. Rendre szárnyra bocsátjuk. — Földi. Sajnos, de elkésett.

Barátságos beszélgetések az Unitárius vallásról. Horátsik János könyvkereskedő úr lapunk utján ismételtlen felhívja azokat a t. unitárius belső embereket és egyházi tanácsosokat, a kik a „Barátságos beszélgetések“ cz. füzet árát (35 krt) nem küldötték be, küldjék be október hónap folyamán, hogy további költségektől megkímélve legyenek

TARTALOM: Kriza. (Költemény). Jakab Ödön. 129. lap. — Csak egyszer. B. 130. l. — Ierson Henrik. 131. l. — A kányamadár. (Monda). Végh Mátyás. 134. l. — Abrudbányáról. Mózes Mihály. 135. l. — Régi dolgok: B. Gy., Bucsuztató. Ürmössy Lajos. 137. l. — Unitárius Congressus. 138. l. — Lesz-e gyümölcs a fán? Szentgyörgyi Lajos. 140. l. — Egyházi és iskolai mozgalmak. 142. l. — Egyleti élet és munkásság. 144. l.